

Boş Zaman-Kütüphane Bağlamında Psikolojik ve Sosyolojik Açılardan Birey

Individual from the Viewpoint of Psychology and Sociology in the Context of Leisure Time-Library

Hasan Atmaca*

Bulunmaz Dost Metin COŞAR'a,

Öz

Günümüz dünyasında insanlar, sanayi ve teknolojinin gelişmesi, kentlerin hızla büyümesi gibi kimi olguların ortaya çıkardığı değişim karşısında bocalamakta; bu bocalamayı atlatabilmek için de bilgiye gereksinim duymaktadır. Bireyler bilginin temeli olan okuma ve düşünme kavramına; iş yaşamlarının zorunlu olarak aldığı zaman, boş zamanlarının da gereksiz kimi amaç ve araçlarla geçmesi yüzünden zaman ayıramamaktadır. Bu etkinliklerden yoksunluk, bireyleri psikolojik ve sosyolojik kimi sorunlara ittiğinden, birey için artık çok önemli bir zaman dilimi niteliğine bürünen boş zamanların, söz konusu etkinliklere yönelmesi gerekir. İşte kütüphaneler, bireylerin sözü edilen her iki sorununu da gidermeleri bakımından işlevsel kurumlar; boş zamanlarını kütüphanelerde geçiren bireyler; psikolojik yönden kişilik bütünlüğü kazanarak ruh sağlıklarını perçinlemiş; sosyolojik açıdan yeni davranışlar edinip yeniden yaratılmış bir nitelik kazanarak, kendisiyle, toplumun diğer bireyleriyle, doğayla ve teknolojiyle uyum içine girerler.

Abstract

In today's world, people are getting much stumbled with the changing conditions in such phenomena like rapid growth of cities, contemporary technologies and the relative growth of industry due to the latter requiring more and more information as ever before in order to recover themselves from this transition. Individuals can not reserve time for reading and thinking which is a prerequisite of knowledge due to lack of time created predominantly by the working conditions and some time-wasting traditions and customs especially they employ during their spare times. As being deprived of these activities fall individual to some certain psychological and sociological problems to some extent, the spare time option which have become the most necessary time interval for the individual to cover up his/her specific needs thereby to show progress in his characteristic components should be facilitated with the usage of libraries. Here

* Hasan Atmaca, Pamukkale Üniversitesi Kütüphanesinde Uzman Kütüphanecidir.

that the libraries are for, especially outstanding as institutions to assist the individual in removing up both of the two problems mentioned above. It is a widely common fact that people who get to libraries and enhance their intellectual identity during their spare times have essentially provided a unity in their personalities from the psycholological angle clenching their spiritual health as well as gaining new types of behaviors from the sociological approach also establishing permanent adaptation with others inside the community and with the nature and the giddy speed of technology.

Giriş

Ülkeler, hızla değişen, kentleşen, büyüyen aynı zamanda nüfus artışıyla karşı karşıya kalan toplumlar olmuşlardır. Bu olgular bireyleri yeni, değişik, henüz yabancı oldukları bir ortam karşısında bırakmakta, bireyler bu yeni ortama ayak uydurmakta zorluk çekmekte, deyim yerindeyse bocalamaktadır. Bu bocalama ise bireysel ve toplumsal yönden sakıncalar doğurmaktadır. Bireyin ve toplumun varlığı açısından bu sorunların giderilmesi; bireylerin ruh sağlığı bakımından sağlıklı olmasına, toplumsal yönden onların yeniden kazanılması ve yeniden yaratılmasına bağlıdır.

Toplumun değişiminde, onun bir parçası olarak bireyler, öncelikle ekonomik kaygılara düşmemek için zamanlarının en verimli bölümünü iş yaşamında geçirmekle; ara sıra veya sürekli mesailere kalmakla ya da ikincil bir iş uğraşına girmekle; uyumak, yemek yemek, kişisel bakım, ailevi görevler, zorunlu ev işleri ve benzeri uğraşlarla ilgilenmekle geçirdiklerinden, zorunlu olarak kendilerini geliştirmekten yoksun kalmaktadırlar.

Öte yandan, Moreno'nun kurucusu olduğu sosyometri ve psikodrama hakkında Dökmen (1995) de "niçin" diye sorarken, insanın insanla birleşmesinden çocukların, insanın doğayla birleşmesinden ise robotların ortaya çıktığını belirtmektedir. Robotlarla insan arasındaki en önemli fark robotların en azından şimdilik spontan ve yaratıcı olmamalarıdır. Fakat ne yazık ki bu potansiyel, çağlar boyunca ana-baba otoritesiyle bastırılmıştır. Dökmen (1995)'e göre, çocukların ve yetişkinlerin spontanlıkları törpülenmiş, insanlar "ezberleyen robotlar" haline gelmeye başlamışlardır. Kısacası geçmiş çağlarda insanın spontanlığı ve yaratıcılığı yine insan eliyle bastırılmıştı; yine Dökmen'e (1995) göre çağımızda bu ele bir ikinci el eklenmiştir: Bu da sanayileşmedir. Teknolojinin ve otomasyonun gelişmesi insanı ikinci kez robotlaştırmakta; bizim yerimize düşünen bilgisayarlar, bizim yerimize yapıveren makineler, bizim yerimize hayal kuruveren televizyonlar, bizleri "ya-

pan ve yaşayan insanlar” olmaktan çıkarıp, “yaşamı seyreden insanlar” haline getirmektedir. Oysa, doğallığımızı sürdürmek ile sanayileşmek arasında denge kurmak zorundayız; içimizdeki “spontan insan” ile robotlar dünyasını uzlaştırmak zorundayız.

Kısaca insanlar, ekonomik kaygılar, işsizlik gibi kimi nedenler, sanayileşme, kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerinden doğan sonuçlar nedeniyle kişiliklerini tehlikeye sokan, ruhsal kimi bozukluklara itebilecek olan tehditlerle karşı karşıya kalmışlardır. Anılan ekonomik nedenler, işsizlik gibi kavramlar insanları iş hayatına iterek onların en verimli zamanlarını zaptetmekte; işsizlik çekenler öncelikle ekonomik yönü dikkate almak zorunda olduklarından zamanlarını iş aramakla geçirirlerken; kendilerine kalan boş zamanlarında bu kez televizyon gibi yine kendilerinin yerine hayal kuran kitle iletişim araçlarının -deyim yerindeyse- bombardımanı altında kendilerinden uzaklaşmakta, başka bir deyimle, kendilerini “kendi” yapabilecek olan boş zamanlarını da harcamış olmaktadırlar. Harcanan bu boş zamanların toplum kalkınması açısından bir tür savrulup giden insangücü olduğunu düşünersek, toplumda bir boş zaman eğitimi yapılması gereği ortaya çıkar. Başka bir anlatımla, insanlar, kendilerinin yerine bazı aletlerin düşünmesi, boş zamanlarını ise televizyon ve benzeri kitle iletişim araçlarıyla geçirmesiyle, yine kendilerinin yerine hayal kurularak harcanması sonucu kendilerine yönelik, kendilerini yetiştirici bir etkinlikte bulunmamaktadırlar. Oysa insan, toplumun diğer bireyleriyle, toplumla, doğayla, teknolojiyle bir “uyum” içinde yaşmalıdır. Bu uyum için ise bilgi, bilgi için okuma, okuyarak öğrendiklerini temellendirebilmek için de düşünme edimleri gerekir.

Boş zaman, artık, kişiler için kendisine yönelmiş tehdit edici unsurları bertaraf edip bir uyum içinde yaşayabilmesi için çok iyi bir fırsat haline gelmiştir. Bunun için bu zaman diliminin değerlendirilmesi artık hayati bir önem arz etmekte, açıkçası bu olgunun rastlantılara bırakılmayarak, düzenli ve sistemli bir biçimde ele alınması gerekmektedir.

Oysa, Tezcan (1982:5)’a göre boş zaman eğitimi maddi değişiklikler kadar hızlı biçimde okul programlarına alınmamaktadır. Sadece okul değil, konunun okul dışında eğitimi üzerinde de gereğince durulmamaktadır. Konuya gereken önem verilmemekte, olmasa da olur düşüncesi egemen olmaktadır. Bu durum gelişmiş ülkelerde de böyle olmuştur. Fakat gelişmekte olan ülkelerde konu daha ciddi boyutlardadır.

Boş zamanların bilgiye yönelmemesi ise Robins (1996)’deki bilgi sistemlerindeki sorunları çözmek için bunları yaratan ilişkiler sistemindeki hatalar zincirine götürecektir. Bunlar:

1. Yeni düşünce biçimine direnmeye devam ediyor ve anlamadığımızı eleştiriyoruz.
2. Kendi ürünlerimizde ve kendi davranışlarımızda standartlar için direnmiyoruz, ama kendimizden başkasının standartlarına uymayı reddediyoruz.
3. Sofistike hükümet ve yönetim istiyoruz ama kendi takımlarımızı ve programlarımızı derebeylik gibi yönetiyoruz.
4. Müşterilerimizi (dinleyicilerimizi, seçmenlerimizi) dinliyormuş gibi yapıyoruz ama kişiler gündemlerimize uymuyorsa onların temel gereksinimlerini görmezden geliyoruz.
5. Bilgi teknolojisi olan aynaya bakıyoruz ama aynanın kırık olduğunu iddia ediyoruz

Bu açıdan bakıldığında, boş zamanların bilgiye yönelmemesinde düşülebilecek sıralanan söz konusu hatalar; boş zamanların değerlendirilmesi psikolojik açıdan bireyin ruhsal yapısını çok yakından ilgilendirdiğinden, sosyolojik olarak da insanların kimi gereksinimlerini karşılayan toplumsal bir kurum olduğundan bireyde psikolojik ve sosyolojik sorunlar yaratacaktır.

Psikolojik Açıdan Boş Zaman

Köknel (1981:26)'e göre, boş zamanların değerlendirilmesi sorunu ruh sağlığının tanımı ve kapsamı içinde yer almakta ve bir insanın uğraşta bulunmak ya da bulunmamak arasında özgür seçim yapabildiği süre olarak tanımlanmaktadır. Çünkü boşa akıp giden zaman bireye ve topluma çok büyük zararlar veren, bütün kötülüklerin doğrudan temel nedendir. Bu bakımdan sözü edilen zamanın çok yararlı bir biçimde değerlendirilmesi gerekirken insanların büyük çoğunluğu, zamanlarını arkadaşlarıyla amaçsız dolaşma, kahveye gitme gibi olumsuz aynı zamanda zararlı olabilecek bir biçimde geçirmektedir. Ciddi yayınları izleyen, müzik, halk oyunları, tiyatro ve sanatın diğer dallarıyla ilgilenenler azınlıktır.

Köknel (1981: 26-27), boş zamanları değerlendirmenin temel amacını, bireye kişilik bütünlüğü kazandırmak ve bu arada toplumun gelişmesine katkıda bulunmak olarak açıklamaktadır. Ayrıca, bu tür zamanların değerlendirilmesi kişiye ve topluma insanca yaşama anlayışını kazandırdığı ölçüde olumlu sayılmakta, bu bakımdan toplumda boş zamanları değerlendirme eğitimi salık verilmektedir. Tüm bunlar için ise gereksinim duyulan kavram, kuruluş, araç, gereç ve elemanlar vardır.

Sosyolojik Açıdan Boş Zaman

Sosyolojik yönden bakıldığında konunun önemi Tezcan (1982:14-15)'a göre onun bir temel toplumsal kurum oluşundan ileri gelmektedir. Toplumsal kurum, toplumun bir temel gereksinimi etrafında toplanmış olup, bir çokluk tarafından paylaşılmış bulunan bir davranış örnekleri bireşimidir. Boş zamanların değerlendirilmesi de, insanların dinlenme ve eğlenme gibi gereksinimlerini karşılayan toplumsal bir kurum olmaktadır. Böylece birey, boş zaman etkinlikleriyle harcadığı enerjisini yeniden kazanır. Bu durumda birey yeniden yaratılmış olur. Yeniden yaratılma ise dinlenme ve kazanılan yeni davranışlarla gerçekleşir. Tekdüze gelmiş günlük yaşantının sıkıcılığı, ancak boş zaman değerlendirme ile giderilir ve değişiklik yaratır.

Boş zamanın önemi, bireyin zorunluluğunun belirleniminden uzak, bilinçlenmesine, kültürel gereksinimlerini karşılamasına, sağlıklı, güçlü ve zengin bir kişilik kazanmasına olanak sağlamasından gelmektedir. Bilinçli, kültürlü, sağlıklı, güçlü ve zengin kişiliğe sahip bireyler ise sağlıklı ve gelişmiş bir toplumun en önemli yapı taşlarından (Yılmaz, 1989: 202).

Tezcan (1982: 10)'a göre, boş zaman etkinliği, kişinin mesleki, ailesel ve toplumsal ödevlerini yerine getirdikten sonra özgür iradesiyle girişebileceği dinlenme, eğlenme, bilgi ya da becerilerini geliştirme, toplum yaşamına gönüllü olarak katılma gibi bir dizi uğraşlardır. Boş zaman ise bireyin hem kendisi, hem de başkaları için bütün zorunluluklardan kurtulduğu ve kendi isteğiyle seçeceği bir etkinlikle uğraşacağı zamandır.

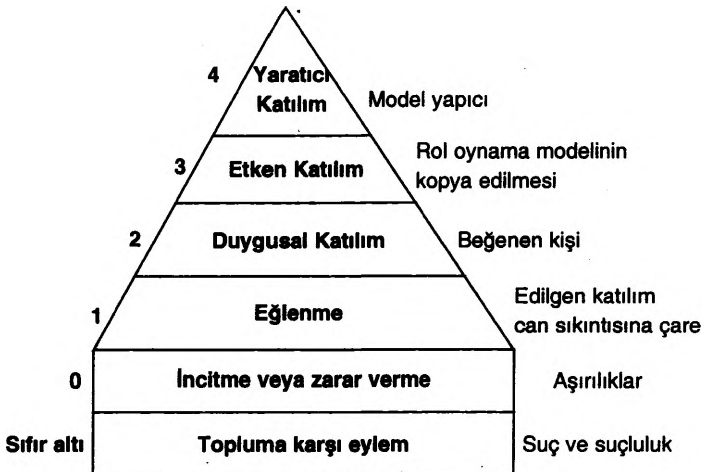
Bu bakımdan boş zamanları değerlendirmenin kimi özellikleri vardır. Bunlar Tezcan (1982: 27-28)'a göre şunlardır:

1. Birey bu etkinliklere kendi arzuladığı için katılır. Bunu kendisi seçer. Başkasının zorlaması söz konusu değildir. Gönüllülük esastır.
2. Bu etkinliklere katılmak, bireye aniden ve doğrudan bir doyum sağlar.
3. Esnektir. Sayısız durumlarda bulunabilir. Bireysel, grupsal, örgütlü, örgütsüz vs. olabilir.
4. Evrensel olarak uygulanır ve aranır. Beşeri mekanizmanın fizyolojik ve psikolojik ifadesidir.
5. Kişiye göre bir değeri vardır ve kendisi için bir amaçtır. Ciddi ve amaçlıdır.
6. Boş zamanı değerlendirme, genellikle bir çeşit etkinliği gerektirir. Etkinlik zihinsel, toplumsal ya da duygusal olabilir.

7. Boş zamanları değerlendirme bir tek biçimde değildir. İnsanların boş zamanlarında hoşlanarak yaptıkları etkinlikler sonsuzdur. Seçilen etkinlikler geniş bir çeşitlilik gösterir.
8. Boş zaman etkinliklerini dürtüler saptar. İnsanların seçtikleri etkinlikler dürtülerine bağlıdır. Kişisel doyuma ulaşmak için dürtüler tarafından teşvik edilir.
9. Boş zaman değerlendirme ikincil ürünlere sahiptir. Yani herhangi bir etkinliğe katılana entelektüel, fiziksel, toplumsal, sağlıklılık, iyi vatandaşlık v.s. gibi kişilik özellikleri kazandırır.
10. Tamamen özgür zaman içinde başvurulan bir etkinliktir. Bugün boş zamanların değerlendirilmesi kavramına, daha çok toplumsal bakımdan kabullenilmekte ve kişiye yararlı etkinlikler olması gözüyle bakılmaktadır.

Buradan anlaşılacağı gibi girişilen boş zaman etkinliğinin boş zaman değerlendirmesi olabilmesi için ahlaki, zihinsel, başkalarına zarar vermeyecek bir biçimde zevk, beğeni, başarı duyguları uyandırması gerekir. Boş zamanlarda girişilen her eylem boş zaman değerlendirmesi olarak nitelenmemekte, bir yararlılık ilkesi aranmaktadır.

Bu bakımdan boş zamanların tipolojilerinden Nash tipolojisi (Tezcan, 1982: 26) da kullanılış biçimlerine göre aşağıdaki gibidir:

Tezcan (1982: 26-27)'a göre sıfır düzeyinde birey zamanı öldürmek amaçındadır. Birinci kategori, yorgunluğu unutmak bakımından bir değere sahiptir. İkinci kategoride birey bir başkasının yaratıcı çalışmalarına duygusal olarak katılmaktadır. Bu katılım müzik, resim, heykel, kitap v.s. yoluyla olur; bireyin iç duygularına hitap eder, onun için bir anlamı vardır. Üçüncü kategoride eyleme etken olarak katılım söz konusudur. Dördüncü kategori ise yaratıcı katılımdır. Birey burada bir model yapar. Birey kendi deneyim ya da imgeleminden bir model yaratır. Bir oyun ya da bir kitap yazar.

Dumazedier (Tezcan, 1982:26) boş zaman etkinliklerini beş grupta topluyor. Bunlar:

1. Fiziksel: Spor, yürüyüş, seyahat gibi.
2. Sanatsal: Güzel sanatların çeşitli dallarıyla ilgilenme.
3. Pratik İşler: Evde yapılan çeşitli el işleri, el sanatları gibi.
4. Entellektüel: Okuma gibi.
5. Toplumsal: Eğlence, ziyaretler ve benzerleri.

Şimdi özetlenecek olursa, psikolojik açıdan bireyden beklenen davranışın olumlu olması ve bunun için de kuruluş, araç, gereç ve eleman gerekliliği; sosyolojik açıdan da boş zaman eğitimi bireyin onu akıllı bir biçimde değerlendirebilmesi için yapılan eğitim olduğu -böyle bir eğitimin formal olabileceği gibi informal de olabileceği- göz önüne alınırsa bu durumda boş zamanın değerlendirilmesinde psikolojinin ve sosyolojinin öngördüğü olgu "eğitim" olacaktır. Bireyler, bu amaca yönelik olarak çeşitli türlerde araç, gereç ve elemanla donatılmış bir eğitim ortamına gereksinim duymaktadır. Bu eğitim ortamlarından birisi ve belki de en önemlisi kütüphanelerdir.

Kütüphaneler

Bilindiği gibi, kütüphanecilik biliminin temel amaçlarından birisi kişiye okuma alışkanlığı kazandırmaktır. Bu amacın çeşitli hizmetlerle donanıp biçimlendiği kurum ise kütüphanedir. Bu bakımdan toplumda yaşayan bireylerin kendilerini eğitebilmeleri, yaşam uğraşları için gerekli birtakım bilgileri sağlayabilecekleri bir eğitim ortamı olduğundan, kütüphaneler, boş zamanlarını yararlı olarak geçirebilecekleri yerlerin başında gelirler.

Çünkü, amaç ve görevleri bakımından çeşitli türlere ayrılan kütüphanelerin -hangi türde ve nitelikte olursa olsun- hiç değişmeyen ve değişmeyecek döngüsü başta bir kurum ve bu kurum içinde eğitici bir kişi bulundurmala-

rıdır. Kütüphane kurumu, kitap ve benzeri kaynakları bulundurarak, koruyarak onları yararlanmaya sunarak, daha açarsak, bilginin kendisi her an yararlanmaya sunulmaya hazır olmasının yanı sıra bu bilgiye erişimi sağlayacak yol ve yöntemleri gösterme/yöneltme gibi görevleri rastlantılara bırakmayarak onu bir sisteme bağlamış bir kurumdur. Açıkçası bireylerin gereksinim duydukları hem bilginin kendisi, hem de ona erişim yolları bu kurumun biçimlenişinde odaklanmıştır.

Bu odaklanmanın öneminin kaynaklandığı nokta ise, bireyin gereksinim duyduğu bilgiye eninde sonunda ulaşabileceği noktasıdır. Bir başka anlatımla, bireyin sadece okuması, okumak istemesi tek başına yeterli değildir; okumak istemek, bilgilenmenin önemli bir aşaması olsa da bilgilenmek için yeterli değildir. Kişi bunun için bu konuyu üzerine bir hizmet olarak yüklenmiş bir kuruma gereksinim duyar. Bu gereksinim, kişinin “değişim” karşısında ona bir “uyum” yapabilmesi için bilginin “sindirilip” “temellendirilebilme” zorunluluğundan doğar. Bilgiyi temellendirebilmek için o bilginin tümünün bir arada, hazır bir biçimde olması ve çeşitli yöntemlerle sürekli beslenip güncel olması zorunluluğu karşısında birey, bunu hem maddi nedenler, hem de zamanla kısıtlı bir varlık olduğundan gerçekleştirme olanağından mahrumdur. Dışarıdan herhangi bir kitap alıp okumasının bilginin temellendirilmesi olmaksızın kavuşacağı nitelik sadece bir kaçış okuması (escape reading) olacaktır. Bu nitelikte bir okuma ise bireyi karşılaştığı değişim karşısında bir uyuma değil, sadece bir bocalamaya götürür; okuma bitip topluma karıştığında kendisini bekleyen olgu, yine tüm gerçekliğiyle kendisini beklediğinden yine bocalamaların/kargaşaların içine düşecektir. Oysa bireyden beklenen sözü edilen değişim karşısında ona “uyum”udur. Bu uyum için bilginin katettiği yol; bilgiye erişim yolları, buradan bilginin kendisi, bilgiyi bulduğunda ondan özgürce yararlanma yolu ve bunların bir süreklilik gösterebilmesi için de türlü yol/yöntemlerle kesintisiz bir beslenme biçimindeki döngüdür. İşte kütüphane kurumunun türü, amacı, niteliği ne olursa olsun tüm bu işlevleri kapsayan ayrıca bunu bir “hizmet” olarak da yüklenmiş bir niteliği vardır. Bu tür işlevsel niteliğe sahip olmasının nedeni ise okuma/bilgilenme eyleminin “kaçış”dan kurtulup sindirilip temellendirmeye yönelmesi gereğindedir. Hatta; bir anlamda, birey okuma eylemine sadece bir kaçış okuması olarak başlasa bile, sözü edilen işlevsel donanım, bu kaçışı özlü, temelli bir okumaya çeker/yöneltir. Bir başka anlatımla boş zamanlarını kütüphanelerde geçiren bireylerin girişimleri özlü bir bilgiyle sonuçlanır. Bu özlü, sindirilip temellendirilmiş bilgi toplumun değişimi karşısında kullanıldığında/kanalize edildiğinde bunun sonucunda da “uyum” doğar denebilir. İşte, Soysal (1995:4)’ın Türkiye’ye yönelik değerlendirmesinde bir “kütüpha-

ne sorunu" ile değil, toplum düzeninin bütününe yönelik bir bilgi sorunu ile karşı karşıya olunduğunu ve bu sorunun özünün de "bilgi-toplum ilişkisi" olarak algılanması gerektiği; Yılmaz (1996)'ın da kütüphanecilik kuramının "bilgiyi" mutlaka toplumsal niteliğiyle ele alması önermelerinin temellendirilebileceği odaklardan birisinin bu noktada bulunduğu söylenebilir.

Kütüphane kurumu özünde "bilgi" olgusuna dayandığından toplum yaşamında meydana gelen değişim karşısındaki niteliği de her zaman bir "uyum" olacaktır. Çünkü, Yılmaz (1996)'da kütüphanecilik açısından bilginin toplumsal boyutu, ifadesini, bilgi teknolojisi, bilgi toplumu, düşünce özgürlüğü, toplumsal yapı, iletişim, politik değişim, toplumsal değişim, otomasyon, sanayi sonrası toplum gibi kavramlarda bulunmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında kütüphane kurumuna kayıtsızlık, bilgiye kayıtsızlık olacaktır. Mengüşoğlu (1992:53)'na göre bilgi, hangi çeşitten olursa olsun insanın bir varlık koşulu olduğundan, onsuz insanın hayatının bile tehlikeye gireceği su götürmez bir gerçektir. Daha açık bir anlatımla, kütüphane kurumuna kayıtsızlık bireyi/toplumu değişimler karşısında erimeye ve sonunda yok olmaya doğru götürecektir. Edebi bir ifadeyle söylenecek olursa, bireyler kütüphaneye kayıtsızlıkları sonucunda Gogol'un "Ölü Canlar" kategorisinde yer alacaklardır. Oysa bireyden beklenen değişimlere uyumdur. Bu uyuma kavuşturan ise Yılmaz (1996)'ın da tanımladığı gibi tarihsel-toplumsal ve nesnel bir olgu olan bilginin üretilmesi, iletilmesi, kullanılması ve yeniden üretilmesi sürecidir.

Buradan hareketle kişinin değişim karşısındaki konumunu; üretilen, iletilen kullanılan ve yeniden üretilen; tarihsel- toplumsal ve nesnel bir olgu olan bilginin kendisi, ona erişim yolları, bundan özgürce yararlanma yöntemleri ve bir süreklilik kazanabilmesi için de çeşitli yol ve yöntemlerle bir biçimlenmenin ve beslenmenin varlığı/yokluğu belirleyecektir. Yani, bireyin, tüm bunları örgütleyen kurum olan kütüphaneye ilgisi/kayıtsızlığı değişim karşısında onun niteliğini, konumunu ortaya çıkaracaktır.

Sonuç

Toplum yaşamında bireyler, iş yaşamından, özel işlerinden ve kalan boş zamanlarında da giriştikleri kimi gereksiz eylemler yüzünden ezberleyen robotlar ve kendilerinin yerine düşünülen insanlar durumuna gelmişler, bu açıdan, okuma, bilgi edinme, düşünme ve yaratma gibi edimlerden uzaklaşmışlardır. Türlü nedenlerle kaçınılmaz olarak meydana gelen değişim karşısında, bireylerin ona uyum sağlayabilmek için gereksinim duydukları olgunun başında bilgi gelmektedir.

Bireyler, iş yaşamı ve zorunlu işler dolayısıyla bu bilgilenmenin dışında kalarak ondan uzaklaşmakta olduklarından boş zaman diye anılan kavram, kendileri için çok önemli bir zaman niteliğine bürünmüştür. Bu zaman dilimi birey için artık hayati bir önem taşımaktadır. Bu bakımdan akıllı/nitelikli geçirilmesi bir zorunluluk olmuştur.

Değişim kaçınılmazsa, buna uyum hayati bir önem taşıyorsa ve uyumu da bilgi sağlıyorsa; boş zaman kavramı birey-bilgi biçiminde bütünleşecektir. Bu bütünleşme de özü bilgi olgusuna dayanan kütüphane kurumunda somutlaşacaktır.

Bu bağlamda ele alındığında bir toplumda yaşayan tüm bireylerin kendi kendilerini eğitebilmeleri, yaşam uğraşları için gerekli birtakım bilgileri sağlayabilecekleri ve boş zamanlarını yararlı bir biçimde değerlendirebilecekleri yerlerin başında kütüphaneler gelmektedir.

Psikolojik açıdan bakıldığında, değerlendirilmeyen boş zamanlar bireyde sıkıntı yaratmaktadır. Bu sıkıntı da bireyleri olumsuz zararlı arkadaş grupları içine girmesine, alkol, uyuşturucu madde kullanımına, ruhsal bozukluklara, hastalıklara ve türlü suçlara neden olduğundan, anılan zaman dilimini kütüphanelerde geçiren bireyler; öncelikle ruhsal bozukluklara itilmekten alikonulmakta; bilgilenerek toplum içinde mutlu kılınmakta; aile yaşamında, iş yerinde daha mutlu, daha başarılı ve verimli olması sağlanmakta; yine bilgilenmeleri sayesinde, duygu, düşünce ve davranışlarında olumlu yönde gelişmeler meydana gelmektedir. Bu sayede bireyler, toplum yaşamında sorun olmaktan kurtularak topluma mutluluk vermekte ve ruh sağlıklarını da perçinlemiş olmaktadırlar.

Sosyolojik yönden şu sonuçlar üzerinde durulabilir:

Kütüphanelerde bilgilenmeye yönelik okuma ve düşünme eylemlerinin gerçekleştirilmesiyle ahlaki, zihinsel ve başkalarına zarar vermeden geçirmekle Dumazedier'in boş zaman etkinliklerinden "entellektüel" girişimine; Nash'ın "model yapıcı" tipolojisine girerler. Bu amaç ciddi bir amaçtır. Yönelim "bilgi"yedir. Bu yönelim, sosyolojik açıdan toplumsal olarak kabul edilir ve kişiye yararlı etkinliklerdendir. Daha açarsak, sosyolojik olarak boş zamanında bilgiye yönelen birey, kendisini yeniden kazanarak yeniden yaratmıştır. Bu sayede ailesine, bağlı bulunduğu gruba, içinde bulunduğu topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmiş; iyi bir eş, bir ana- baba, bir vatandaş olmanın gerektirdiği bilgi ve becerilerden, bir meslek ya da sanatın gerektirdiklerine kadar uzanan geniş bir alanda gelişmiş; akıl dışı davranışlardan kurtulmuş, olgunlaşmıştır.

Toparlanırsa, değişim karşısında bireyler; bu değişime uyum sağlayabilmek için boş zamanlarını kütüphanelerde geçirmekle, öncelikle her türlü

acının ve üzüntünün dışında kalarak, ruhsal bir bozukluğa itilmekten alakonularak ruh sağlığını perçinleştirirken; bu sağlığın verdiği dinamikle giriştikleri bilgilenme eylemleri sonucunda sosyolojik olarak yeniden kazanılıp, yeniden yaratılarak topluma ve onda meydana gelebilecek değişimlere uyum sağlamaktadırlar. Hatta, bu bağlamda şu sözleri bile söylemek mümkündür. Ruh sağlıkları perçinleşmiş bir biçimde giriştikleri eylem, model yapmaya yönelik olduğundan bireyler bir anlamda yenilikler yaratıp, değişimlere de ön ayak olabilirler.

Kaynakça

- Dökmen, Üstün. (1995). *Sosyometri ve psikodrama*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Köknel, Özcan. (1981). *Cumhuriyet gençliği ve sorunları*. Ankara: Cem Yayınevi.
- Mengüşoğlu, Takiyettin. (1992). *Felsefeye giriş*, 5.bs. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Robins, Stuart. (1996). "Bilgi teknolojisi için çalkantılı zamanlar", *Çev. Yaşar Tonta. Türk Kütüphaneciliği* 10 (1): 32-34.
- Soysal, Özer, (Nisan-Haziran 1995). "Düşünen kent'i yaratmak", *Düşünceler* (21-22): 2-6
- Tezcan, Mahmut. (1982). *Sosyolojik açıdan boş zamanların değerlendirilmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Yılmaz, Bülent. (1989). "Boş zaman ve halk kütüphanesi: kavramsal bir yaklaşım", *Türk Kütüphaneciliği* 3 (4): 200-206.
- (1996). "Bilgi sosyolojisi:kütüphanecilik kuramı için bir deneme", *Türk Kütüphaneciliği* 10 (1): 8-20.